15.10.2018 EOAK/5045/2018

Perustuslakivaliokunnalle

ASIA: Hallituksen esitys HE 203/2017 vp laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä asiantuntijalausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä.

Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavan.

I VALTIOSÄÄNTÖISIÄ LÄHTÖKOHTIA

Yleisiä näkökohtia ehdotetuista tiedustelutoimivaltuuksista

Keskeisimmät ehdotettujen keinojen vaarantamat perusoikeudet ovat yksityiselämän ja henkilötietojen suoja sekä luottamuksellisen viestinnän salaisuus. Osa ehdotettujen keinojen säätämisestä tavallisena lakina on edellyttänyt perustuslain 10 §:n muuttamista. Perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVM 4/2018 vp) säädetyllä lailla 5.10.2018/817, joka tuli voimaan 15.10.2018, pykälän 3 momenttia on muutettu ja lakiin on lisätty uusi 4 momentti seuraavasti:

> Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.
>
> Lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Perustuslain muuttamisen lisäksi edellyttää käsiteltävänä olevaan lakiehdotukseen sisältyvien perusoikeuksiin kajoavien toimivaltuuk-

sien säätäminen, että kukin yksittäinen toimivaltuussäännös täyttää yleiset perusoikeuksien rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp).

Voimassa olevaa, salaiset tiedonhankintatoimivaltuudet sisältävää poliisilakia (872/2011) säädettäessä perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 67/2010 vp – HE224/2010 vp):

> Perusoikeusuudistuksen jälkeen viimeistään on vakiintunut käsitys, että perusoikeuksien rajoittamisen sallittavuutta tulee arvioida paitsi yksittäisiin perusoikeussäännöksiin mahdollisesti sisältyvien lakivarausten kannalta myös perusoikeuksien rajoittamista koskevien yleisten oppien mukaisesti (PeVM 25/1994 vp, s. 4—6). Rajoittamisen yleiset edellytykset koskevat ennen muuta vaatimusta säätää rajoituksesta lailla, rajoituksen tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyttä, suhteellisuusvaatimuksen täyttymistä perusoikeutta rajoitettaessa, rajoitukseen liittyvien oikeusturvajärjestelyjen riittävyyttä ja rajoituksen ristiriidattomuutta Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. (Ks. PeVL 5/1999 vp, s. 2/I.)

Perustuslain 10 §:n muuttamista koskevassa mietinnössään perustuslakivaliokunta totesi muun muassa, että säännöksessä mainitusta ja perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvasta välttämättömyysvaatimuksesta seuraa, että luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan puuttumisen tulee olla mahdollisimman kohdennettua ja rajattua.

Hallituksen esityksen jaksossa 2.3.1 on käyty lävitse asiaan vaikuttavia kansainvälisten sopimusten ihmisoikeusvelvoitteita ja Euroopan unionin perusoikeuskirjaa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvia edellytyksiä viestintään puuttumiseksi käydään lävitse hallituksen esityksen sivuilla 47–52. EIS 8 (2) artiklan mukaan artiklan takaamiin oikeuksiin saadaan puuttua silloin kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa artiklassa mainittujen etujen suojaamiseksi tai turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kriteerit tele- ja verkkovalvonnan mahdollistavalle lainsäädännölle käyvät ilmi muun muassa tuomioista *Weber and Saravia v. Saksa*, no. 54934/00 (29.6.2006) ja *Roman Zakharov v. Venäjä*, no. 47143/06 (14.12.2015) sekä tänä vuonna (19.6.2018) annetusta tuomiosta *Centrum för Rättvisa v. Ruotsi*, no. 35252/08.

Kriteereitä on kuvattu oikeuskirjallisuudessa muun muassa seuraavasti (Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu: Ihmisoikeudet, Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön, 2017, s. 840–842).:

> On oleellisen tärkeää, että valvontaa koskevat säännökset ovat selkeät ja yksityiskohtaiset ja ottavat huomioon yhä hienovaraisemmaksi kehittyvän teknologian antamat mahdolli-

suudet valvonnan toteuttamiseen. Laissa tulee siten olla selkeästi ilmaistuna ne olosuhteet joissa salaista (verkko)valvontaa voidaan käyttää. Myös luvan myöntävän viranomaisen harkintavallan tulee olla tietyissä selkeissä rajoissa mielivallan estämiseksi.

Nämä perusteet todettiin muun muassa tapauksessa *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta*, no. 26839/05, jossa todettiin laillisuusvaatimuksen toteutuvan kolmen edellytyksen täyttyessä: 1) puuttumiseen on oltava oikeusperusta kansallisessa laissa *(basis in the domestic law)*, 2) lain on oltava laillisuusperiaatteen mukainen ja saatavilla *(compatible with the rule of law)*, 3) sen seuraamusten tulee olla ennakoitavissa *(the person concerned must be able to see the consequenses of the law to him)*. Henkilön tulee, vaikka oikeudellista apua käyttäen, kyetä ennakoimaan laista hänelle johtuvat seuraukset.

Kriteerit tiivistettiin telekuuntelua koskevissa tapauksissa *Weber ja Saravia v. Saksa* ja *Roman Zakharov v. Venäjä (verkkovalvonta)* vielä seuraavasti: laissa tulee määritellä 1) ne rikokset, joiden osalta telekuuntelua voidaan käyttää, 2) ne henkilöt, joihin se voidaan kohdistaa, sekä 3) kuuntelun kesto, 4) saadun tiedon tutkintaa, käyttöä ja säilyttämistä koskeva menettely, 5) varotoimet välitettäessä saatua aineistoa muille osapuolille, sekä 6) ne olosuhteet, joiden vallitessa saatu tieto ja aineisto tulee tuhota.

Valvonnan tarpeellisuuden *(necessity)* ja sen kontrollin *(review and supervision)* osalta oleellista on, että niissäkin tilanteissa, joissa valvonnan perusteena on kansallinen turvallisuus, järjestelmä antaa turvaa mielivaltaa vastaan. Tätä turvaa se, että salaisten valvontakeinojen *kontrolli tapahtuu kolmessa vaiheessa: annettaessa lupa valvontakeinojen käyttöön, valvontaa toimitettaessa ja sen päätyttyä*. Koska kaksi ensimmäistä vaihetta ei voi tulla kohteen tietoon, tulee menettelyn itsessään antaa turva mielivaltaa vastaan. Siten on toivottavaa, että *valvontavastuu uskotaan tuomarille*, sillä oikeudellinen kontrolli turvaa parhaiten itsenäisyyden ja puolueettomuuden vaatimukset. Jälkikäteisten keinojen osalta tiedustelun kohteelle ilmoittaminen ja hänen mahdollisuutensa saattaa tiedustelun laillisuus kyseenalaiseksi tai vaihtoehtoisesti jokaisen potentiaalisen kohteen mahdollisuus saattaa häneen kohdistunut valvonta tuomioistuimen tutkittavaksi, voivat olla riittäviä jälkikäteisiä keinoja.

Säädettävän lain tulee siis jokaisen toimivaltuuden osalta täyttää perustuslakivaliokunnan esittämät edellä mainitut vaatimukset, EIS:n 8 (2) artiklassa säädetyt vaatimukset sekä EIT:n ratkaisukäytännössään edellyttämät kriteerit.

Sotilaallisen toiminnan ja kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavan toiminnan paljastaminen ja torjuminen on luonnollisesti tärkeä tavoite, jonka nojalla tiedustelutoimivaltuuksien antamista tiedusteluviranomaisille voidaan pitää sinänsä hyväksyttävänä ja kannatettavana.

Olen ollut useita kertoja kuultavana tiedustelulainsäädäntöä valmistelleissa työryhmissä ja antanut hallituksen esitysluonnoksista lausunnot. Useita tärkeinä pitämiäni näkökohtia on otettu huomioon nyt käsiteltävässä hallituksen esityksessä.

On kuitenkin todettava, että hallituksen esityksessä ehdotetut tiedustelutoimivaltuudet ovat täsmällisyydeltään ja tarkkarajaisuudeltaan varsin etäällä nykyisten salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöedellytyksistä. Lisäksi samoja keinoja saisi käyttää tiedustelussa pitemmän aikaa ja väljemmin kohdennettuina kuin salaisessa tiedonhankinnassa. Nämä erot johtuvat keskeisesti tiedustelutoiminnan luonteesta.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, voidaanko perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä tulkita tiedustelun yhteydessä väljemmin kuin salaisessa tiedonhankinnassa, vaikka kysymys olisi samojen keinojen käytöstä.

Kysymys on uuden tyyppisestä lainsäädännöstä, johon perustuslakivaliokunta ei aikaisemmin ole ottanut kantaa. Lähimmät vertailukohdat ja perustuslakivaliokunnan linjaukset löytyvät salaisia tiedonhankintatoimivaltuuksia koskevista säännöksistä. Tämän vuoksi pyrin jäljempänä tuomaan esille niiden ja ehdotettujen tiedustelumenetelmien keskeisiä eroja.

Erityisesti sotilastiedustelusta

Sotilastiedustelun osalta totean aluksi, että nykyisin Puolustusvoimien käytössä on vain rajattu osa pakkokeinolain mukaisista salaisista pakkokeinoista ja poliisilain mukaisista salaisen tiedonhankinnan keinoista.

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 37 §:n mukaan pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten käytössä ovat pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitetuista salaisista pakkokeinoista seuraavat:

1) tukiasematietojen hankkiminen;
2) suunnitelmallinen tarkkailu;
3) tekninen kuuntelu, lukuun ottamatta asuntokuuntelua;
4) tekninen katselu;
5) esineen, aineen tai omaisuuden tekninen seuranta;
6) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

Saman lain 89 §:n mukaan puolustusvoimien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista hoitavien virkamiesten käytössä ovat poliisilain 5 luvussa tarkoitetuista salaisista tiedonhankintakeinoista seuraavat:

1) tukiasematietojen hankkiminen;
2) suunnitelmallinen tarkkailu;
3) peitelty tiedonhankinta;
4) tekninen kuuntelu;
5) tekninen katselu;
6) tekninen seuranta;

7) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

Lain 90 §:n 1 momentin mukaan, jos puolustusvoimien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista hoitavilla ei ole toimivaltaa 86 §:n 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseen, poliisi voi 87 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitun virkamiehen kirjallisesta pyynnöstä suorittaa sellaisen toimivaltaansa kuuluvan yksittäisen toimenpiteen.

Nyt ehdotetun mukaan Puolustusvoimilla tulisi sotilastiedustelussa olemaan käytössä koko salaisen tiedonhankinnan keinovalikoima (pois lukien ns. valvottu läpilasku), joista osaa saisi käyttää pidemmän aikaa ja väljemmin kohdennetusti, ja niiden lisäksi kokonaan uusia keinoja.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, onko välttämätöntä, että sotilastiedusteluviranomaisille annetaan näin laajat toimivaltuudet.

Kiinnitän huomiota siihen, että ehdotetun tiedustelulainsäädännön mukaan samat laajat tiedustelutoimivaltuudet annettaisiin sekä siviiliettä sotilastiedusteluviranomaisille. Vaikka ehdotetut toimivaltuudet ovat (lähes) samat, lakien systematiikka ja kirjoitustapa on erilainen, ja kun niitä soveltavat eri viranomaiset, erilaisten tulkintojen ja toimintatapojen vaara on olemassa. Valvonnan näkökulmasta tämä on haasteellista. Paitsi valvonnan, myöskään perusoikeussuojan kannalta ei ole yhdentekevää, käyttääkö perusoikeuksiin syvälle kajovia toimivaltuuksia vain yksi vai useampi viranomainen. Pidän myös mahdollisena, että joissakin tilanteissa sotilas- ja siviilitiedusteluviranomaisten toimivaltuuksissa on päällekkäisyyttä.

Mielestäni olisi ajateltavissa, että osa ehdotetuista toimivaltuuksista annettaisiin vain siviilitiedusteluviranomaiselle, joka voisi sotilastiedusteluviranomaisen pyynnöstä suorittaa sen tarvitsemia toimenpiteitä. Näinhän on nykyisin säädetty salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksista.

II PERUSOIKEUSSUOJAN KANNALTA MERKITYKSELLISIÄ TIEDUSTELUMENETELMIEN JA SALAISEN TIEDONHANKINNAN KEINOJEN EROJA

Pyrin seuraavassa tuomaan kootusti esille, mitkä ovat keskeisimmät – ja samalla ongelmallisimmat – erot ehdotettujen tiedustelumenetelmien ja voimassa olevien salaisten tiedonhankintakeinojen välillä.

1. Nykyisiä salaisen tiedonhankinnan keinoja voidaan käyttää tiedustelussa väljemmin edellytyksin.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöperusteille yhteinen piirre on se, että ne on määritelty henkilö- ja rikoslähtöisesti. Niitä voidaan kohdistaa vain sellaiseen henkilöön tai käyttää hankittaessa tietoa vain sellaisen henkilön toiminnasta, jonka voidaan perustellusti olettaa tulevaisuudessa syyllistyvän tai jo syyllistyneen tietyn

rangaistusuhan täyttävään rikokseen tai sellaisen valmisteluun. Jos tällaista tiettyyn henkilöön liittyvää rikostorjunnallista perustetta ei ole olemassa, salaisen tiedonhankintakeinon käyttö ei ole mahdollista.

Sotilastiedustelussa puolestaan on kysymys tiedon hankkimisesta sotilaallisesta toiminnasta. Sotilaallisen toiminnan merkityssisältö on epämääräinen eikä sitä ole ehdotetussa laissa määritelty (perusteluissa esim. s. 183). Yleisenä edellytyksenä tiedustelumenetelmän käyttöön sotilastiedustelussa on, että sillä ”voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta”.

Tiedustelutehtävällä tarkoitetaan pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi lain 4 §:ssä tarkoitetusta sotilastiedustelun kohteesta. Sotilastiedustelun kohteet ovat käsitesisällöiltään laveita ja epämääräisiä.

Yleiset edellytykset tiedustelumenetelmien ja salaisten tiedonhankintakeinojen käytölle on muotoiltu samalla tavalla, eli molemmat perustuvat oletukseen tiedon saamisesta. Täsmällisyydeltään on kuitenkin aivan eri asia hankkia tietoa tietyn henkilön tietystä epäillystä rikoksesta, kuin toiminnasta, joka on ”luonteeltaan sotilaallista”. Tiedustelussa ei kaikissa tapauksissa edes edellytetä, että toiminta uhkaisi Suomea tai kansallista turvallisuutta. Niissäkin tapauksissa, joissa edellytetään sellaista uhkaa, sen ei tarvitse olla välitöntä, vaan riittää, että toiminta jatkuessaan uhkaisi kansallista turvallisuutta.

Kun tiedonhankinnan kohde on epämääräinen, myös se on epämääräisempää (salaiseen tiedonhankintaan verrattuna), liittyykö tietty henkilö siihen toimintaan, josta tietoa hankitaan.

Kaikkien tiedustelumenetelmien käyttö ei näytä edes edellyttävän, että sen kohteena oleva henkilö on itse osallistumassa sotilaalliseen toimintaan tai toimintaan, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Säännökset ovat tältä osin epäselviä. Osassa ehdotetuista säännöksistä tiedustelumenetelmä voidaan kohdistaa vain henkilöön tai henkilöryhmään, jonka ”voidaan perustellusti olettaa liittyvän tiedustelutehtävään”. Tätäkin ilmaisua voidaan pitää epätäsmällisenä henkilöllisen kohdentamisen kannalta (milloin henkilö ”liittyy” tiedustelutehtävään?), mutta ilmeisesti (esim. s. 222 valossa) tällä ilmaisulla on tarkoitettu, että kohdehenkilö on itse osallisena tiedustelun kohteena olevassa toiminnassa.

Sen sijaan myös mainittuun toimintaan itse osallistumattomaan henkilöön kohdistettavissa olevia keinoja (joiden kohdalla laissa ei käytetä mainittua ilmaisua) näyttäisivät olevan:

- peitelty tiedonhankinta, 22 §
- tekninen kuuntelu, 24 §
- tekninen katselu, 26 §

- televalvonta, 35 §
- tukiasematietojen hankkiminen, 37 §
- teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, 39 §
- peitetoiminta, 41 §
- valeosto, 45 §
- tietolähdetoiminta, 49 §
- paikkatiedustelu, 52 §
- jäljentäminen, 54 §
- lähetyksen jäljentäminen, 55 §
- valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu, 65 §
- muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu, 67 §

Sotilastiedustelu siis näyttäisi voivan kohdistua henkilöihin, joilla itsellään ei ole mitään tekemistä tiedusteltavana olevan sotilaallisen toiminnan tai kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavan toiminnan kanssa, mutta joilta esim. läheis- tai tuttavuussuhteen taikka sattuman kautta voidaan olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta.

Vastaavan kaltaisesta tilanteesta on perustusvaliokunta todennut esim. seuraavasti (PeVL 3/2001 vp - E 101/2000 vp, Valtioneuvoston selvitys ehdotuksesta Schengenin yleissopimuksen rajat ylittävää tarkkailua koskevan 40 artiklan soveltamisalan laajentamiseksi):

> Schengenin yleissopimuksen 40 artikla sisältää määräyksiä rajan yli jatkuvasta henkilön tarkkailusta. Artiklan 1 kappale koskee oikeusapupyyntöön perustuvaa tarkkailua. Sopimuspuolen virkamiehet ovat oikeutettuja jatkamaan rikokseen osalliseksi epäillyn tarkkailua toisen sopimuspuolen alueella, kun se on antanut siihen luvan ennalta esitetyn oikeusapupyynnön pohjalta. Valmisteluasiakirjassa on ehdotettu artiklan soveltamisalan laajentamista siten, että rikoksesta epäillyn lisäksi voidaan tarkkailla sellaista muuta henkilöä, jonka tarkkailu voi helpottaa tutkintaa tai auttaa saamaan sen päätökseen erityisesti tekijän oleskelupaikan paikallistamisen kautta. Tarkoitus on tehdä mahdolliseksi tarkkailun kohdistaminen esimerkiksi epäillyn perheenjäseniin ja hänen läheisiinsä samoin kuin rikoksen uhriin.
>
> Tarkkailu merkitsee puuttumista tarkkailtavan yksityiselämään. Asian valmistelussa on siten otettava huomioon yksityiselämän turvaa koskeva perustuslain 10 §:n 1 momentin perusoikeussäännös sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan määräys jokaisen oikeudesta nauttia yksityiselämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Yksityiselämän kunnioittamista koskee myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artikla. Asiaa valmisteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota vaatimuksiin henkilön yksityiselämään puuttuvan sääntelyn hyväksyttävistä päämääristä, tarkkarajaisuudesta ja oikeasuhtaisuudesta.

> Valiokunta suhtautuu valtioneuvoston tavoin varauksellisesti Schengenin yleissopimuksen 40 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetun henkilöpiirin laajentamiseen. Ehdotus poikkeaa Suomessa voimassa olevasta lainsäädännöstä, jonka periaatteiden mukaisesti tarkkailun edellytyksenä tulee olla tarkkailtavan jonkinasteinen myötävaikuttaminen rangaistavaan tekoon.

Perustuslakivaliokunnan tulisi arvioida, ovatko ehdotetut toimivaltuussäännökset näiltä osin riittävän tarkkarajaisia ja suhteellisuusvaatimuksen mukaisia laajentaessaan tiedustelun kohdistumaan ennakolta epämääräiseen joukkoon henkilöitä. Onko ehdotetussa laissa näiltä osin riittävällä tarkkuudella määritelty ne henkilöt, joihin salassa tehtävä tiedustelu voidaan kohdistaa (vrt. myös esim. Roman Zakharov v. Venäjä, § 231 ”a definition of the categories of people liable to have their telephones tapped”).

2. Nykyisiä salaisen tiedonhankinnan keinoja voidaan käyttää sotilastiedustelussa pitemmän aikaa.

Monissa ehdotetuissa tiedustelumenetelmissä lupa voidaan antaa jopa kuusi kertaa pidemmäksi ajaksi (1 kk/6 kk) kuin mitä samaa keinoa voidaan käyttää salaisessa tiedonhankinnassa (Laki sotilastiedustelusta 25 §, 27 §, 31 §, 34 §, 36 §, 46 §).

Perustuslakivaliokunnan tulisi arvioida, onko tämä välttämätöntä ja suhteellisuusvaatimuksen mukaista.

3. Nykyisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöalaa on sotilastiedustelussa laajennettu sisällöllisesti tai menetelmällisesti.

3.1 Tiedustelussa telekuuntelun kohteena voi olla henkilö, kun taas salaisessa tiedonhankinnassa kohteena voi olla vain teleosoite tai –päätelaite.

Kun kohteena on henkilö (34 §), tiedusteluviranomainen voi kohdentaa kuuntelua uusiin laitteisiin ja liittymiin, jos niiden oletetaan olevan henkilön käytössä. Tällaisessa menettelyssä teleosoitteen ja telepäätelaitteen liityntä tiedonhankinnan kohteena olevaan henkilöön jää tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, ovatko oikeusturvajärjestelyt näiltä osin riittäviä. Perustuslakivaliokunta on Suomen lainsäädäntöön ensi kertaa telekuuntelua säädettäessä todennut oleellisen oikeusturvakysymyksen olevan, että kuunteluvaltuuden edellytyksenä aina olisi riippumattoman tuomioistuimen yksittäistapauksessa konkreettisen rikosepäilyn johdosta antama lupa (PeVL 8/1994).

3.2 Tiedustelussa monien keinojen kohteena voi olla henkilöryhmä, kun taas salaisessa tiedonhankinnassa samojen keinojen kohteena on oltava henkilö.

Jos kohteena on henkilöryhmä (20 §, 22 §, 24 §, 26 §, 41 §) on keinon kohdentuminen epämääräistä. Keiden katsotaan kuuluvan henkilöryhmään? Sen lisäksi keinon käytöstä ilmoittaminen on epäselvää, eikä lakiehdotuksessa ole säädetty, keille ilmoitus tehdään. Kohdehenkilölle tehtävällä ilmoituksella on hyvin keskeinen merkitys keinon käytön jälkikäteiskontrollissa. Usein vain kohdehenkilö voi tietää, pitävätkö keinon käytölle ilmoitetut perusteet paikkansa.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, onko tämä väljennys välttämätön, ja onko ehdotettu sääntely tarkkarajaisuuden ja oikeusturvan kannalta hyväksyttävä.

3.3 Tiedustelussa telekuunteluun voidaan käyttää tiedusteluviranomaisen omia laitteita, kun taas salaisessa tiedonhankinnassa käytetään säännönmukaisesti ulkopuolista operaattoria.

Tiedusteluviranomaisesta riippumattoman operaattorin käyttäminen telekuuntelun toimeenpanossa on yksi oikeussuojatae sille, että tiedusteluviranomaiset suorittavat vain tuomioistuimen luvan mukaista telekuuntelua.

Vastaavasti tietoliikennetiedustelussa luvan mukaisen kytkennän tekijänä ja tietoliikenteen luovuttajana on Suomen Erillisverkot Oy juuri sen varmistamiseksi, ettei tiedusteluviranomaiset saa laajempaa pääsyä tietoliikenteeseen kuin tuomioistuimen lupa sallii.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.

3.4 Salaisessa tiedonhankinnassa teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankintaan käytettävä laite ei saa mahdollistaa telekuuntelua, kun taas tiedustelussa tällaista rajoitusta ei ole.

Lakiehdotuksen 39 §:n 2 momentin mukaan Viestintävirasto tarkastaa, ettei tekninen laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille ja palveluille. Salaisessa tiedonhankinnassa (poliisilaki 5 luku 25 §) Viestintäviraston tulee sen lisäksi tarkastaa, että laitetta voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen.

Poliisilain muuttamista koskevaan hallitukseen esitykseen (HE 266/2004 vp) antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta (PeVL 11/2005 vp) totesi mainitusta laitteesta:

> ”Ongelmallista kuitenkin on, että ehdotuksessa on kysymys sellaisesta teknisestä laitteesta, jolla voidaan esityksen perustelujen mukaan lisäksi siepata viestiliikennettä muutenkin, purkaa salauksia, kuunnella viestien sisältöä ja saada viestiyhteyksien tunnistamistietoja. Tarkoitus on teknisin ja valvonnallisin keinoin varmistua siitä, että laitetta käytetään vain yhteys- ja yksilöintitietojen hankkimiseen. Tällaisista perustuslain 10 §:ssä turvatun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaamisen kannalta olennaisista seikoista on valiokunnan mielestä välttämätöntä säätää laissa riittävän täsmällisesti esimerkiksi rajaamalla poliisin oikeus koskemaan ainoastaan sellaista laitetta, jota on teknisesti mahdollista käyttää siten, että vain ehdotetussa säännöksessä tarkoitetut yhteys- ja yksilöintiedot tulevat hankituiksi. Tämä on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.”

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, onko tämä väljennys välttämätön, ja täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä. Kysymys on siitä, miksi sotilastiedustelun yhteydessä ei olisi tarvetta samanlaiseen perustuslakivaliokunnan edellyttämään rajoitukseen laitteen käyttöominaisuuksissa.

3.5 Salaisessa tiedonhankinnassa tietolähteenä olevalle yksityiselle henkilölle ei voida luoda vääriä henkilö ym. tietoja missään olosuhteissa, kun taas tiedustelussa se on mahdollista tietolähteen turvaamiseksi.

Väärien henkilötietojen antaminen tietolähteelle voisi tarkoittaa tosiasiassa yksityisen henkilön peitetoimintaa, mikä ei käsitykseni mukaan voi olla hyväksyttävää muun ohella PL 124 §:n näkökulmasta. Tämän vuoksi vääriä henkilö- ym. tietoja ei voida antaa etukäteen tiedustelutiedon hankkimiseksi vaan ainoastaan tiedonhankinnan jälkeen tietolähteen turvaamiseksi (vrt. s. 301-302). Jos etukäteen on tiedossa tietolähteen hengen tai terveyden uhka, tietolähdettä ei saa käyttää (tämä on nimenomaisesti todettu poliisilain 5 luvun 40 §:ssä).

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, onko ehdotettu sääntely hyväksyttävää ja tulisiko väärien henkilö- ym. tietojen käyttö pykälätekstissä (75 § 5 mom.) rajata yksinomaan tiedonhankinnan jälkeen tapahtuvaan tietolähteen turvaamiseen.

3.6 Salaisen tiedonhankinnan keinoja voidaan Suomen viranomaisen päätöksin käyttää vain Suomessa, kun taas sotilastiedustelussa samoja keinoja voidaan käyttää myös ulkomailla pää-

esikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä ilman samoja oikeusturvajärjestelyjä kuin Suomessa.

Lakiehdotuksen 62 §:n mukaan muualla kuin Suomessa toteutettavan tiedustelumenetelmän käyttöön ei liittyisi samoja oikeusturvatakeita kuin Suomessa toteutettavaan tiedusteluun. Pykälän 1 momentin mukaan eräitä oikeusturvatakeita ”voidaan” soveltaa ulkomailla tapahtuvaan sotilastiedusteluun ja tiedustelumenetelmien käyttöön. Mielestäni oikeusturvatakeiden käyttöä ei voida muotoilla näin.

Lakiehdotuksessa tai sen perusteluissa ei ole lainkaan käsitelty sitä tilannetta, että tiedustelumenetelmiä kohdennetaan Suomen ulkopuolella olevaan suomalaiseen (tai muuhun Suomessa vakituisesti asuvaan henkilöön).

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että suomalaiset viranomaiset ovat kaikessa virkatoiminnassaan myös ulkomailla Suomen perustuslain ja muun lainsäädännön sitomia. Sen vuoksi suomalaisten viranomaisten tulee myös ulkomailla toimiessaan taikka suhteessa ulkomailla asuviin tai oleskeleviin noudattaa Suomen perustuslain, myös perusoikeussäännösten vaatimuksia. Yksilö voi siten ulkomaillakin lähtökohtaisesti vedota Suomen valtioon nähden Suomen perustuslain turvaamiin perusoikeuksiin, joskin eräät perusoikeudet – erityisesti TSS-oikeudet – voivat jo luonteensa puolesta rajautua koskemaan vain Suomen aluetta (Perusoikeudet, 2001: Hallberg ym. s. 133).

Ehdotetun sääntelyn mukaan olisi mahdollista, että Suomen ulkopuolella vaikkapa lomalla olevaan suomalaiseen kohdennettaisiin suomalaisen tiedusteluviranomaisen toimesta esimerkiksi telekuuntelua ilman samaa päätöksentekomenettelyä ja oikeusturvatakeita kuin Suomessa olisi sovellettava.

Salaisessa tiedonhankinnassa ulkomailla olevan suomalaisen telekuuntelu edellyttää nykyisin suomalaisen tuomioistuimen lupaa ja toiselle valtiolle osoitettua oikeusapupyyntöä ja kohdemaassa oikeusapupyynnön täytäntöönpanoa kyseisen valtion lainsäädännön mukaisesti.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.

4. Tiedustelussa on käytettävissä kokonaan uusia keinoja, joita salaisessa tiedonhankinnassa ei ole.

Näitä ovat paikkatiedustelu (52 §), jäljentäminen (54 §), lähetyksen pysäyttäminen jäljentämistä varten (56 §), radiosignaalitiedustelu (58 §), ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu (60 §), tietoliikennetiedustelu (63 §) ja tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä (101 §).

Näistä paikkatiedustelua, jäljentämistä ja lähetyksen pysäyttämistä jäljentämistä varten ei ole mitenkään rajattu sellaisiin henkilöihin, jotka itse olisivat osallisia tiedonhankinnan kohteena olevassa toiminnassa (ks. edellä jakso II kohta 1.).

Tiedonhankinnan kohdentamisen epätäsmällisyys korostuu erityisesti tietoliikennetiedustelussa, jossa on kysymys tietoliikenteen automatisoituun erotteluun perustuvasta teknisestä tiedonhankinnasta. Tietoliikennetiedustelun kohteeksi joutuu välttämättä myös muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikennettä – ehdotetun 67 §:n mukaan se on joissain tapauksissa jopa tarkoitus.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttävätkö ehdotetut säännökset vaatimuksen perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitusten tarkkarajaisuudesta ja täsmällisyydestä.

III MUITA VALTIOSÄÄNTÖISIÄ HUOMIOITA

Tekninen katselu sotilastiedustelussa

Ehdotuksen mukaan tuomioistuin päättäisi vapautensa menettäneen henkilön teknisestä katselusta. Tehtävään määrätty Puolustusvoimien virkamies päättää muusta kuin edellä mainitusta teknisestä katselusta (27 §).

Ehdotus poikkeaa poliisilain 5 luvussa olevasta teknistä katselua koskevasta säännöksestä, jonka mukaan tuomioistuin päättää teknisestä katselusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön. Pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää muusta teknisestä katselusta.

Ehdotuksessa ei ole perusteltu miksi tiedustelukeinona käytettävässä teknisessä katselussa tuomioistuimen päätöksentekovaltaa on kavennettu ja vieläpä kotirauhan suojaaman (muun kuin vakituiseen asumiseen käytettävän) tilan tai paikan osalta.

Koska yksi merkittävä tiedustelumenetelmien käytön kontrollikeino on riippumattoman tuomioistuimen myöntämä lupa, tulisi tuomioistuimen päätöksentekovalta pitää vähintäänkin saman laajuisena kuin mitä vastaavista keinoista salaisen tiedonhankinnan osalta on säädetty.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.

Vieraan valtion virkamies tiedustelumenetelmien käyttäjänä

Ehdotuksen (19 §) mukaan vieraan valtion virkamiehellä olisi pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella yhteistoiminnassa sotilastiedusteluvirkamiehen kanssa ja tämän oh-

jauksessa käyttää tarkkailua ja suunnitelmallista tarkkailua (20 §), peiteltyä tiedonhankintaa (22 §), peitetoimintaa (41 §), valeostoa (45 §), tietolähdetoimintaa (49 §) ja teknisten tietojen käsittelyä (63 §).

Käsitykseni mukaan näiden tiedustelumenetelmien käyttö on perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu julkinen hallintotehtävä, johon sisältyy julkisen vallan käyttöä, mahdollisesti merkittävää julkisen vallan käyttöä. Jos jonkun tiedustelumenetelmän, esimerkiksi peitetoiminnan, katsotaan sisältävän merkittävää julkisen vallan käyttöä, se voidaan PL 124 §:n mukaan antaa vain viranomaiselle, joka käsitykseni mukaan voi tarkoittaa vain suomalaista viranomaista.

Joka tapauksessa tiedustelumenetelmiä Suomessa käyttävälle vieraan valtion virkamiehelle tulee PL 124 §:n vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan säätää Suomen lain mukainen virka- ja vahingonkorvausvastuu.

Käsitellessään hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 22/2014 vp — HE 22/2014 vp):

> Perustuslain 124 §:ssä kielletään merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältävien tehtävien antaminen muulle kuin viranomaiselle. Merkittävänä julkisen vallan käyttämisenä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin (ks. esim. PeVL 20/2002 vp, s. 3/I ja HE 1/1998 vp, s. 179/II). Selvänä on pidetty, että perustuslaki estää varsinaisen poliisitoiminnan yksityistämisen (PeVL 20/2002 vp, s. 3/II ja PeVL 28/2001 vp, s. 6/I). Perustuslakivaliokunta on arvioinut valvontarangaistuksen apuvalvojan asemaa PL 124 §:n kannalta lausunnossaan 30/2010 vp. Apuvalvojalle on säädetty rikosoikeudellinen virkavastuu.

Viranomaisyhteistyössä vieraan valtion virkamiehen valeosto ja peitetoiminta Suomessa on ensimmäisen kerran mahdollistettu ns. MLA ja Napoli 2 –sopimuksissa. Niissä on säädetty vieraan valtion virkamiehen Suomen lain mukaisesta virkavastuusta ja yksityisoikeudellisesta vastuusta. Nykyisin vastaavasta tilanteesta on säädetty laissa rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta (430/2017), jonka mukaan direktiivin 2014/41/EU lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia. Direktiivin 17 artiklan mukaan vieraan valtion virkamiehiä pidetään täytäntöönpanovaltion virkamiehinä heitä vastaan tehtyjen rikosten tai heidän tekemiensä rikosten osalta. Direktiivin 18 artiklassa on säädetty vastaavasti virkamiesten siviilioikeudellisesta vastuusta.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, onko ehdotettu sääntely perustuslain 124 §:n kannalta hyväksyttävä, ja olisiko vieraan valtion virkamiehille joka tapauksessa säädettävä Suomen lain mukainen virkavastuu ja vahingonkorvausvastuu.

Suomalainen virkamies ulkomailla

Hallituksen esityksen mukaan (s.119-120) ulkomaantiedustelun toiminta saattaa tapauskohtaisesti myös täyttää jonkin kohdevaltion rikoslainsäädännössä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön.

Esityksessä ei kuitenkaan ole tämän enempää arvioitu tällaisen menettelyn hyväksyttävyyttä ja seurauksia. Minkälaisilla perusteilla suomalainen virkamies voidaan määrätä virkatehtävään ulkomaille tietäen, että hän tulee toimimaan kohdevaltion lainsäädännön vastaisesti. Miten suhtaudutaan ja miten menetellään, jos virkamies joutuu kohdemaassa vastaamaan rikoksestaan? Mikä on hänet tehtävään määränneen virkamiehen vastuu? Mikä on Suomen valtion vastuu mahdollisessa kohdemaassa tapahtuvassa rikosprosessissa? Miten Suomen valtio korvaa tai hyvittää mahdollisen rangaistuksen, jonka virkamies joutuu kärsimään?

Poliisin peitetoimintaa arvioidessaan perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 5/1999 vp – HE 34/1999 vp):

> Epäsovinnaisia toimivaltuuksia voidaan luonnehtia niin, että ne merkitsevät poliisin oikeutta toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta. Tällainen virkatoiminta on valtiosääntöoikeudellisesti jo sinänsä merkittävä hallitusmuodon 92 §:ssä edellytetyn hallinnon lainalaisuuden periaatteen kannalta. Periaatteen voidaan katsoa merkitsevän muun ohella sitä, että julkiselle viranomaiselle ei ilman erittäin painavia syitä ja täsmällisesti määriteltyjä edellytyksiä voida antaa uudenlaista toimivaltaa suorittaa toimia, jotka muutoin ovat rikosoikeudellisesti sanktioituja myös viranomaisen tekeminä.

Lisäksi on todettava, että lähtökohtaisesti kaikista viranhaltijan asemaan vaikuttavista seikoista on säädettävä lailla perustuslain 80 §:n 1 momentin perusteella.

(PeVL 35/2016 vp – HE 90/2016 vp):

> Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Säännös koskee myös virkamiehen oikeuksia ja velvollisuuksia

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, onko ehdotettu sääntely hyväksyttävää ja täyttääkö se perustuslain 80 §:n 1 momentin vaatimukset.

Tietoliikennetiedustelun käytön edellytykset

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu olisi ehdotuksen mukaan mahdollista, jos tiedustelun ”voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta” (67 § 1).

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö tämä kynnys hallituksen esityksen perusteluissa selostetun Szabo & Vissy v. Unkari –tuomion vaatimuksen yleisestä ja yksittäistapauksellisesta ehdottomasta välttämättömyydestä (”strictly necessary”).

Tietoliikennetiedustelun kohdistaminen

Ehdotuksen mukaan hakuehtoina ei saa käyttää Suomessa olevan henkilön hallussa olevan tai tämän oletettavasti muuten käyttämän telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja (65 § 3).

Tämä rajaus ei koske Suomen ulkopuolella tilapäisesti olevaa suomalaista (tai muuta Suomessa vakituisesti asuvaa henkilöä). Viittaan edellä jaksossa II kohdassa 3.6 lausumaani.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, onko ehdotettu sääntely hyväksyttävä Suomen ulkopuolella tilapäisesti olevan suomalaisen tai muun Suomessa vakituisesti asuvan henkilön perusoikeussuojan kannalta ja täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.

Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen

Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittamista koskevassa säännöksessä ehdotetaan, että tiedustelusta ei tarvitse ilmoittaa, jos saadut tiedot on laissa mainituilla perusteilla hävitetty (86 § 2 mom.). Epäselväksi jää, miksi ilmoittamista ei tässä tapauksessa olisi tehtävä ja miten ne yleiset periaatteet, joilla yleisesti ilmoittamisvelvollisuutta perusteellaan, eivät olisi relevantteja tässä tilanteessa.

Lisäksi ilmoitusvelvollisuus olisi ainoastaan Suomessa olevalle henkilölle, mikäli hänen luottamuksellisen viestin sisältö on selvitetty tai tallennettu. Säännöksen mukaan esimerkiksi tilapäisesti ulkomailla olevalle suomalaiselle ei tarvitsisi ilmoitusta tehdä.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.

Valtiollinen toimija

Laissa olevassa määritelmäsäännöksessä määriteltäisiin laissa käytettyjä käsitteitä. Kohdassa 10 määriteltäisiin valtiollinen toimija, jolla tarkoitettaisiin vieraan valtion tunnistettua viranomaista tai sellaiseen rinnastuvaa toimijaa sekä tarkoitetun tahon palveluksessa olevaa tai sen määräyksessä ja ohjauksessa toimivaa tahoa (9 §).

Määritelmällä on suuri merkitys, sillä esimerkiksi telekuuntelun ja televalvonnan toimivaltuuden käyttöedellytykset eroavat sen mukaan, onko kysymys valtiollisesta vai ei-valtiollisesta toimijasta. Epäselväksi jää, miten ja millaisella varmuudella toimija voidaan katsoa valtiolliseksi toimijaksi.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, olisiko valtiollisen toimijan tunnistamisesta ja sen varmuudesta säädettävä laissa oikeusturvavaatimuksen kannalta.

Kansainvälinen yhteistyö

Kansainvälistä yhteistyötä koskeva pykäläehdotus on hyvin avoin, kun siinä tarkoitettuihin toimiin voi ryhtyä ”Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi” ilman, että esimerkiksi salassa pidettävän tiedon luovuttamisen osalta olisi velvollisuutta punnita mahdollisia vahinkoseurauksia sen kannalta, jonka eduksi salassapito on säädetty (19 § 1).

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.

Puolustusministeriön tiedonsaantioikeus

Ehdotetun mukaan puolustusministeriöllä olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä sotilastiedusteluun liittyvistä asioista. Epäselväksi jää, miksi ministeriön tiedonsaanti on rajoitettu vain yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittäviin asioihin, kun ministeriö kuitenkin 1 momentin perusteella valvoo sotilastiedustelutoimintaa. Kuka arvioi ehdotuksessa tarkoitetun asian merkittävyyden? Miten Puolustusministeriö voi antaa kertomuksensa oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvaltuutetulle, jos ministeriöllä ei ole oikeutta saada kaikkea tietoa? (103 § 2)

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö ehdotettu sääntely vaatimuksen riittävistä oikeusturvajärjestelyistä valvonnan kannalta.

Esitutkinnan toimittaminen

Esitutkinnan toimittamisen osalta ehdotetaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 13 §:ään muutosta, jonka mukaan Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen ja pääesikunnan tiedusteluosaston virkamiehellä ei ole laissa tarkoitettua kurinpitoesimiehen toimivaltaa. Näin ollen mainitut virkamiehet eivät voisi toimia esitutkintatehtävissä tai käyttää esitutkintaan liittyviä toimivaltuuksia (s. 342).

Lakiehdotuksen 27 §:n 3 momentin mukaan Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnan toimittaisi pääesikunta siten kuin lain 35–41 §:ssä säädetään.

Ehdotuksen mukaan sotilastiedustelun virkamiehen epäillyn virkarikoksen tutkisi siis sotilastiedusteluviranomainen (pääesikunta) itse. Sotilastiedustelun luonne huomioiden, esitutkinnan toimittaminen tulisi näissä tilanteissa mielestäni aina antaa poliisille. Tämän tulisi koskea paitsi Puolustusvoimien tiedustelulaitosta, myös pääesikunnan

tiedusteluosastoa. Jo sen harkinta, onko asiassa syytä epäillä rikosta, tulisi kuulua poliisille.

Voimassa olevan 39 §:n mukaan muutoin pääesikunnan suoritettavaksi kuuluva esitutkinta on tosin siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää. Mielestäni tämä sääntely ei ole riittävää, koska rikosepäilyn kohdistuessa sotilastiedustelun virkamieheen, tutkinnan puolueettomuus edellyttää aina poliisin toimittamaa esitutkintaa.

Perustuslakivaliokunnan olisi arvioitava, täyttääkö ehdotettu sääntely tutkinnan puolueettomuuden vaatimuksen osana riittäviä oikeusturvajärjestelyitä.

IV LOPUKSI

Voimassa oleviin salaisiin tiedonhankintakeinoihin verrattuna ehdotettu tiedustelulainsäädäntö merkitsee edellä esitetyn mukaisesti hyvin syvälle käyvää laajennusta tiedusteluviranomaisten mahdollisuuteen puuttua yksityisyyden suojaan ja luottamuksellisen viestinnän suojaan. Sikäli kuin ehdotettu sääntely on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä, sen hyväksyminen on lainsäätäjän harkinnassa oleva yhteiskuntapoliittinen ratkaisu.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.